

1998 - En oversigt

Af Poul Juul Foss

Betydningsfulde spørgsmål fandt deres foreløbige afslutning i Folkekirken i 1997. Men vigtige ting stod noget uafklarede tilbage. Jeg tænker på diskussionen om en ny salmebog. Debatten om biskoppernes placering i kirkelivet er heller ikke afsluttet. Og så er der den løbende samtale om kirken og folket - det som jeg i tidligere oversigter har kaldt demokratispørgsmålet. I den forbindelse må vi se på strukturen i Folkekirken. Ikke alle følte, at apparatet var gearret til den forhåndenværende situation i folket, hvor kirken trods megen palaver om religionens genkomst ofte opleves at være i defensiven, i hvert fald betragtet udfra en luthersk-evangelisk synsvinkel. "Der er sket en kvantitativ og ikke kvalitativ vækst i religiøs tro", skrev dr. phil. Hans Hauge i Jyllands-Posten (JP) 1104. (Årstal angives kun hvor der ikke henvises til 1998). Så opkaster man fra forskelligt kirkeligt hold offensive planer, der skal vende udviklingen: stiftsråd og nye undervisningstilbud til præsterne, der kan gå på alle slags kurser i sjælesorg, pædagogik, psykologi, sikkert ud fra den formening, at den traditionelle teologiske uddannelse ikke er fyldestgørende overfor tidens udfordringer til præsten i et sækulariseret samfund. Og nye såkaldt spændende tiltag sker i sognene. Man diskuterer også om sognestrukturen svarer til de faktiske kirkelige forhold. I Københavns stift nedsatte biskoppen i efteråret 1996 en "tænketank", som betragter storbykirkens særlige problemer. I år udsendte den en delrapport to, der uden ligefrem at ville revolutionere kirken, indeholdt en række ret radikale forslag om bedre ressourcefordelinger og et sikrere greb om ledelsesansvaret i sognene. De mange ideer forekom mig ret præget af kirkefondstanker og moderne managementteorier. Fremtiden vil vise om alle disse initiativer batter. Men jeg synes i kirkelige kredse at fornemme en vis desperation og rodløshed, der giver sig udslag i en rastløs søgen efter nye ideer, som i øvrigt af og til forekommer noget gammeldags i ordvalget, når man bliver ved med at tale om "gå-kirke" og "kom-kirke" og "kirkens synliggørelse" og "kirkens krop" og "kirkens liv og vækst". I den forbindelse vil jeg nok engang lade den kirkelige aktivisme komme

til orde. Navnlig her møder man et - utvivlsomt i bedste mening - vist effektjageri; det er som man til tider glemmer den almene sandhed, som biskop Karsten Nissen udtrykte således: "man kan hverken kvalitetsmåle eller produktionsstyre kirkens og præstens arbejde" (Præsteforeningens Blad (Prf. Bl.) no. 38, s. 860).

Indvandrerproblematikken vil heller ikke blive glemt. Jeg vil også se på det mellemkirkelige arbejde, økumenisk indsats og missionsvirksomhed, og diakonalt virke. Ligeledes vil højrefløjens markeringer blive sat i fokus, ikke mindst fordi man her træffer den egentlige kirkelige opposition imod hvad der benævnes "underholdningskirken" og "servicekirken" eller "funktionskirken". Til denne oppositionelle gruppe tæller jeg Tidehverv med, selvom sidstnævnte foretagende mere og mere markerer sig i konservativ-politisk retning, hvor det rent kristelige anliggende fremstod tydeligere i det gamle Tidehverv. Et lyserødt billede af Folkekirken vil jeg altså ikke fremvise. Men hvem vil det i dag - vist ikke mange.

Som i de forrige oversigter vil så mange repræsentative røster som muligt blive hørt, idet vægten vil blive forsøgt lagt på de mere seriøse indslag i debatten - for kontrastens skyld anfører jeg dog enkelte indlæg fra Politiken (Pol.) og Ekstrabladet (EB), hvor ikke mindst sidstnævnte er en sand guldgrube, når man søger fordomsfuld kristendomskritik. At de store dagblade generelt har en begrænset interesse i kirkens liv, og en endnu mere indifferent indstilling til specifikt kristelige emner, har lektor Benny Grey Schuster illustreret i et elegant essay: Kirken - en avisand? (Kritisk forum for praktisk teologi. No. 74, s. 45 - 64).

Af hensyn til helheden vil fremstillingen blive temmelig detaljeret med fare for, at de enkelte sagsfremstillinger bliver for kortfattede. Man kunne have koncentreret sig om nogle få store sager, men som antydnet vil jeg gerne vidt omkring i kirkelandskabet, så meget som mulighederne nu giver sig. Kildestoffet er som ved de foregående oversigter hentet fra de kirkelige grupperingers tidsskrifter, andre periodica, dagblade, debatbøger og fra massemedierne, sidstnævnte dog i mindre omfang end tidligere, da jeg har savnet tidligere programsekretær, nu sp. Mogens Hansens éntydige, folkelige linje.

Kirkepolitik og menighedsrådene

I præstelige kredse og ikke mindst blandt menighedsrådene har kirkeministeriet ofte været udsat for kritik. Man har hæftet sig ved bu-

reaukrati, manglende fleksibilitet, langsommelig sagsbehandling osv. Således fhv. kirkeminister (km) Torben Rechendorff i Kristeligt Dagblad (KD) 1209. Ministeriets nye departementschef Finn Langager Larsen fandt kritikken uretfærdig, da ministeriet netop i dag fremstod som effektivt styret og med god information udadtil. Sagsbehandlingen kunne synes omstændelig i visse tilfælde, men kommandovejene var tit lange. Med hensyn til nye initiativer ville departementschefen ikke anbefale sin minister lovændringer, da man just havde været igennem en længere reformperiode (Menighedsrådenes Blad (Mr. Bl.) no. 2, s. 10 - 11). Langager Larsen syntes at have opbakning hos sin politiske chef med hensyn til en reformpause. Km. Ole Vig Jensen (RV) var således ikke uden videre begejstret for tankerne om stiftsråd. Han mente, at forslagene om stiftsråd også indeholdt politisk betonedede ideer i retning af krav om kompetencegivning til strukturændringer og til økonomiske prioriteringer indenfor stifterne. Men var menighedsrådene og provstierne indstillet på at afgive myndighed til mere overordnede organer, spurgte han. En *samtale* var i hvert fald helt påkrævet. I øvrigt mente Vig Jensen, at man i højere grad skulle benytte sig af de eksisterende lovgivningsmuligheder, hvor man på *frivillig* basis og på forskellig vis kunne drøfte stiftets anliggender. Endvidere pegede han på de mellemkirkelige stiftsudvalg og de eksisterende stiftsøkonomiudvalg som positive faktorer i Folkekirkens liv (JP 271297 kronikken).

Henrik Svane, kirkepolitisk ordfører for Det Radikale Venstre, plæderede som andre politikere (Margrethe Auken og Torben Rechendorff at nævne) for stiftsråd udpegede ved direkte valg. Svane mente, at kirken kunne have været med til at bremse det voksende fremmedhad, såfremt den havde haft organer der formåede at profilere den udadtil. Også optøjerne på Nørrebro i København i maj 1993 mente han kirken kunne have ytret sig sig om. Når danskerne ikke ønskede at blande kristendom og politik sammen skyldtes det en utidig blufærdighed. (Pol. 0101). I samme forbindelse oplyste bladet, at flere folketingspartier planlagde en forespørgselsdebat om stiftsråd. Men den debat blev der ikke noget af i år.

Præsteforeningen var ikke uden videre begejstret for tanken om stiftsråd, som efter nogles mening ville fremme demokratiet i kirken; i den forbindelse har man ment, at en beskæring af Præsteforeningens kompetence skulle fremme demokratiseringsprocessen. Foreningen ville imidlertid være opmærksom på, at præsternes interesser ikke blev overset ved en eventuel nyordning, og at den enkel-

te præst ikke hæmmedes i at udføre sin gerning samvittighedsfuldt i overensstemmelse med kirkens bekendelse og liturgi (Formandens nytårshilsen, Prf. Bl. no. 4, s. 58).

Der blev afholdt folketingsvalg den 11. marts. Overvejelser om Folkekirkens status blev ikke berørt i valgkampen. Kun talte Kristeligt Folkeparti en del om "kristelige værdier", som man var lige ved at tage patent på. Vel var alle de politiske partier præget af vores kristne kulturgrundlag, hed det. "Men det er kun KRF, der vedkender sig dette grundlag, som partiets absolutte udgangspunkt" (Landsformand Jann Sjursen i partibladet Fokus, no. 1). Poul Nyrup Rasmussen fortsatte som statsminister; som km udpegede han den niogtyveårige Margrethe Vestager (RV), der som Ole Vig Jensen tillige blev chef for undervisningsministeriet. Den nye minister havde sikkert ret i sin betragtning, at kirkeministeriet er så beskedent af størrelse, fordi lovgivningen omkring kirken er ret så begrænset, hvorfor området ikke kan bære en hel minister (Skovshoved Avis nr. 49 august, s. 3). Modtagelsen af den unge, politiske komet var blandet, således udtrykte den kendte tidehvervspræst Vilhelm Krarup utilfredshed med Vestager; blandt andet fordi hun ikke lod sine børn døbe, hvorved hun udviste despekt for Folkekirken. Hendes ligegyldighed over for barnedåben viste sig også i hendes centralistiske effektivitetsløsninger for kirken. Men hvad der især skuffede Krarup var Vestagers opgivelse af Det radikale Venstres frihedssyn på kirkens liv til fordel for et "et kirkeministerielt administrativt pavedømme med baggrund i en pietistisk uluthersk dåbs- og deraf følgende kirkeforståelse" (Tidehverv no. 10, s. 200).

Chefredaktør dr. phil. Anne Knudsen mente, at kirken længe har kunnet bevare en decentral struktur, al den stund den havde en centraliseret statsmagt at støtte sig til. Men der er sket et paradigmeskift hos folk, så at autoriteter ikke rigtig mere gælder, hverken når talen er om kirken, om universitetet eller om staten. Med hensyn til kirkens synliggørelse mente Knudsen, at Folkekirken var i en konkurrencesituation med alskens diffus spiritualitet. Den opgave var kirken ikke godt udstyret til. Den var selv løs i de åndelige konturer. I øvrigt var det bedre, at den fremstod som troværdig i stedet at gå op i en overvurderet ting som synliggørelse (KD 080998). Karsten Nissen polemiserede ligeledes imod den megen tale om *synliggørelse*. Kirkens opgave bestod i at prædike "den skjulte Gud" og *tydeliggøre* evangeliet; forkert var det at jagte efter omtale og ivrigt formulere kirkens holdning i forskellige samfundsspørgsmål (KN: Stiftsråd

og kirkemøde - en mulighed i folkekirken? Københavns stifts årbog, s. 74 (s. 64 - 77)).

Menighedsrådene er utvivlsomt en vigtig faktor i det kirkelige liv. Men i offentlighedens søgelys fremtræder de kun i beskedent omfang. Medlemmerne af rådene forekommer i det offentlige liv endnu mere usynlige end kommunalpolitikere. Næsten kun når der er tale om et angiveligt for stort pengeforbrug i den lokale kirke vagner interessen. Typisk er en artikel i EB 0601, hvor tv-journalisten Carsten Fischer skildrede sine erfaringer som nyt menighedsrådsmedlem i Sct. Markus sogn, Århus. Han oplevede, at rådet skaltede og valtede med midlerne til at gøre kirkebygningen overdrevent flot. Demokratiet havde ringe kår i kirken, skrev han. Tilsynsmyndighederne syntes at svigte.

Artiklen vakte en del opsigt. Biskop Kjeld Holm mente, at der var tale om et unikt tilfælde. Men var man utilfreds med et menighedsråds dispositioner, måtte man jo vælge et nyt. I øvrigt henviste Holm til, at provstierne i hans stift brugte mange penge på sociale og pædagogiske tiltag. Kirkefondets generalsekretær Kaj Bollmann påpegede den vanskelighed, der efter hans mening lå i, at menighedsrådene ikke selvstændigt kunne prioritere mellem sogneaktiviteter og kirkelige anlægsarbejder (KD 0901).

Den 21. april kom igen en af EBs såkaldte afsløringer, idet bladet kunne meddele, at menighedsrådet ved Sct. Bendts kirke i Ringsted havde bevilget "sig selv" en flagstang til 301.000 kr. og 2404 kunne læserne erfare, at menighedsrådet i Farum ved København havde restaureret kirken for 13 millioner "skattekroner".

Den 17. november kunne TV 2 oplyse, at folkekirken havde stigen- de udgifter til sognegårde, byggevirksomhed m.m., medens kommunerne var tvunget til at være økonomisk tilbageholdende. Fra kommunalt hold fandt man dette forhold urimeligt. I KD 1911 forsvarede Langager Larsen udgiftsstigningen med at ekstravagancer kunne finde stede i både privat og offentligt regi, og desuden plejede man i Folkekirken at bygge med kvalitet, hvilket også i længden bedst betalte sig.

Men internt var man i Menighedsrådenes Landsforening (Mr. Lf.) i højere grad optaget af spørgsmålet om stiftsråd eller ej end af nævnte detailproblemer. Formanden Birthe Lund tilsluttede sig langt hen ad vejen Ole Vig Jensens synspunkter. Hun bemærkede som et gode, at menighedsrådene i de senere år havde drøftet betydningsfulde teologiske og etiske spørgsmål. Hun stillede sig ikke afvisende over

for, at stiftsråd positivt kunne fremme denne udvikling, men nærede også den betænkelighed, at diskussionen om væsentlige sager kunne stoppe i disse fora. "Det væsentlige må fortsat være at give gode muligheder for livet omkring den lokale sognekirke" (Mr. Bl. no. 1, s. 14 - 15).

Forhenværende chefredaktør Bent A. Koch hævdede, at ideen om stiftsråd burde have sin chance som et organ valgt af menighedsrådenes medlemmer. Demokratisk kunne man ikke sætte sig imod et stiftsråd. Koch fornemmede, at den reelle anke mod stiftsrådene ikke skyldtes angsten for en reducere af de lokale menighedsråds kompetence. Ængstelsen skyldtes nok snarere frykten for en kirkeforfatning. "Sæt nu, at et sådant stiftsråd gav sig til at drøfte "liv og vækst" eller endnu værre: gav sig i kast med tidens problemer", ironiserede han (Kirkeligt Centrum no. 1, s. 30).

Provst Jens Ole Henriksen var enig i, at demokratiet skulle have bedre kår i Folkekirken med hensyn til de ydre rammer, derimod mente han ikke, at en almindelig demokratibetragtning hørte hjemme i åndelige sager. JOH polemiserede skarpt imod folk, der betragtede sig selv som Danmarks "åndelige elite", og ville udtale sig på kirkens vegne gennem styrende organer. Det var simpelthen en "åndsforbrydelse", hvis man begyndte at *stemme* om åndelige sager. JOHs formandsberetning på Kirkeligt Samfunds årsmøde (Dansk Kirketidende (Dsk. Kt.) no. 20, s. 299 - 304, især s. 300f.).

På Mr. Lf.s årsmøde anlagde Margrethe Vestager en optimistisk tone med hensyn til Folkekirkens situation, idet hun så vilje til fornyelse rundt omkring. Derimod var ministeren ikke tilfreds med ideen om stiftsråd. Det var et forslag, som kun et mindretal gik ind for, og som ville være til skade for Folkekirkens mangesidighed. Der var ikke brug for et organ, der på kirkens vegne kunne udtale sig om alle mulige aktuelle spørgsmål. Ministeren ønskede ikke at lægge låg på diskussionen, men hun lagde ikke skjul på, at man ikke skulle vente udspil desangående fra centralt hold (Mr. Bl. no. 6, s. 5 - 7). Og dermed lå hun helt på linje med sin forgænger Vig Jensen.

I marts udsendte kirkeministeriet en flot tryksag til præster, menighedsråd og skoler. Emnet var mulighederne for dåbsoplæring; i øvrigt et emne der optager mange i kirkelivet, og hvor der lokalt og på landsplan er taget initiativer. I pjecen gives råd om den indledende konfirmandundervisning og der henvises til pædagogikkurser for præster og til betalt katekethjælp. Provst Lars Holm, redaktør af det grundtvigske tidsskrift Dansk Kirketidende, var loren ved det ministerielle tiltag. Efter hans mening bragte det præsterne i en vigende

holdning over for menighedsrådene, hvis præsterne altså prioriterede andet arbejde højere end indsatsen for børnene. Ja, der var tale om en "torpedo" mod den præstelig frihed (Dsk. Kt. no. 5, s. 67).

At forsvare frihedslinjen i dansk kirkeliv har altid været en hjertesag for Kirkeligt Samfund, der kunne fejre sin hundredårsfødselsdag. Som ny formand valgte bestyrelsen lektor Inge Lise Pedersen som afløser for provst Jens Ole Henriksen. Hvor Henriksen har været en bister "nej-siger" til alt, hvad blot smagte af aktivisme, synes den nye formand at være mere fleksibel i sine holdninger med vægtlæggen på lægfolkets indflydelse gennem menighedsrådene, ligesom hun har en afdæmpet indstilling til den såkaldte aktivisme. "Der er ikke noget galt i at være aktiv, heller ikke kirkeligt, ikke engang i at være aktivist." Hun advarede også imod en stædig holden fast ved det forbigangne uden tanke for at samfundet har ændret sig; "en struktur hvor andre end præster og især bisper, kommer både til orde og til syne" var nødvendig, hvis Folkekirken fortsat skulle være en folkets kirke (ILP: For sammenhængens skyld. Vartovbogen 1998, s. 118 - 132, citater s. 130 og s. 132).

En debat om kirkens adskillelse fra staten hører man fortsat ikke meget om i Danmark, hverken fra politisk eller kirkelig side. Så kommer der en grundlovsrevision inden for overskuelig tid, vil Folkekirken formentlig stadig være sikret statens støtte. Men netop hvad dette punkt angår vil det nok være på sin plads at betragte tidsbilledet fremover. P.t. er de fleste tilfredse med tilstanden og vil utvivlsomt kunne tilslutte sig biskop Erik Norman Svendsen, når han mente, at statsmagten hos os har ydet hvad man kunne regne med i et fornuftsægteskab, og at han ikke kunne forestille sig en skilsmisse på nuværende tidspunkt. Udelukke ville han ikke en adskillelse; for at kunne håndtere en sådan situation fandt han en etablering af kirkesamråd nyttig og nødvendig allerede nu (KD 0808). EBs chefredaktør Sven Ove Gade var som sædvanlig kiergegaardsk forarget, for Jesus havde jo sagt, at hans rige ikke var af denne verden: ikke desto mindre fremstod Folkekirken som et apparat, hvor staten støttede troen og kirken fungerede som en garant for staten (EB 1312).

Kirken, folket og samfundet

Hvor stor eller liden sympati man end nærer for Folkekirken kommer man ikke uden om, at den er en faktor i det danske folkeliv. In-

gen reducerer dens rolle totalt, selvom flertallet af dens medlemmer er mere "belonging" end "believing". Men som professor Peter Widmann udtrykte det, så er kirken "tilstede som institution, som menigheder, som formidler af personlige holdninger, som kritisk instans, som grobund for initiativer osv." PW: Fakultetsteologien og den kirkelige præsteuddannelse (Prf. Bl. no. 3, s. 39 (s. 34 - 44)). Om præsteembedet udtalte Widmann på samme linje, at det var meddelagtigt "i den ansvarlige, offentligt kontrollerede samfundstjeneste" og således part i danskernes sociale og politiske dagligdag. Et faktum som hele tiden måtte tages op til praktisk eftersyn (PW i bogen "Fremtidens præst". Foredrag og debat på konference arrangeret af km., s. 16f.).

Hvor broget og forvirret kirkens situation fremstår folkeligt, kulturelt, religiøst i en opbrudstid beskrev Hans Hauge i en vittig, skarp-sindig og noget skæv bog "Den danske kirke nationalt betragtet", forlaget Anis. Hauge foretog her et opgør med megen dansk, grundtvigsk folkekirkeromantik og altmodisch nationaldyrkelse. Ikke mindst harcellerede han over den udbredte, postulerede, ikke tilstrækkelig gennemtænkte sammenkædning af danskhed, kultur og kristendom og påstanden om, at alle danskere qua danskere var kristne uanset vi er ved at blive et multietnisk folk og dermed ikke ét folk; hvortil kom kirkelige kredses EU-modstand; kirkens manglende åbenhed over for en kristelig omverden plus mange andre kritisable punkter. Hauge er medredaktør af Dsk. Kt., men han er meget langt fra den holdning, der ofte betegnes som Grundtvig-ultralight. Ja, så lidt grundtvigsk er han, at han synes at regne - trods al respekt - Grundtvig for helt en figur fra fortiden. Men uagtet en del offentlig opmærksomhed gav Hauges bog dog ikke anledning til nogen omfattende debat i grundtvigske eller andre kirkelige kredse. Trods en imponerende veloplagthed i sarkasmen var hans skrift også nok for spredt i sigtet. Alligevel fandt ikke så få i det grundtvigske miljø ham for arrogant og ønskede at drøfte hans bladlinje. Men det var Hauge ikke rigtig indstillet på og trak sig som redaktør af bladet. Hans afskedsbrev til Kirkeligt Samfund er trykt i Dsk. Kt. no. 24 (s. 383), hvor han oplyste, at han havde sagt ja til medredaktørposten på grund af en hjemfølelse i det grundtvigske miljø, men det blev en skuffelse.

Sp. Johs. H. Christensen var særdeles utilfreds med, at Hauge beskrev danskerne som et stort set indifferent folk kristeligt set. Danskerne var ifølge Christensen tværtom "gennem-kristne". Påstanden kunne ikke påvises videnskabeligt, men vi havde jo kontinentets

mest velholdte kirkebygninger, størstedelen af danskerne kom til kirke mindst én gang om året, og kirken blev i høj grad brugt til markering af livets højdepunkter, der var de 2200 menighedsråd, "det største tilmed yderst velfungerende nærdemokratiske forum i landet", og det politiske liv var præget af humanitet - så danskerne var altså virkelig et meget kristent folk (JP 2905).

I Tidehverv no. 7 (s. 129 - 130), beskrev Søren Krarup "Den danske kirke..." som "så løbsagtig, upålidelig, overfladisk i enhver henseende >...<, at det mest minder om fuldmandssnak hen på morgenstunden". Det forfærdelige var, at Hauge fungerede som medredaktør af det grundtvigske Dansk Kirketidende, hvor man netop i troskab mod Grundtvig skulle værne om danskhed og kristendom. Men, spurgte Krarup, var Hauges fremturen ikke netop et bevis på, at grundtvigianismen var endt i tomhed og karrierestræb.

Sp. Uffe Vestergaard Pedersen fastslog overfor Hauge, at det var ikke ligegyldigt at Folkekirken rummede 85 procent af den danske befolkning, og at endnu flere regnede sig for hørende til netop det *danske* folk. Flertallet af befolkningen har den dag i dag en fælles selvforståelse baseret i sprog og historie. Hauges påstand, at for de fleste forældre var dåben en slags indføring i danskhed, afviste UVP. Alligevel prægede kristendommen også vort moderne, danske samfund radikalt. Kirken var folkets kirke, og blev støttet af staten, hvad der var godt for folket og den danske menighed (KD 2408).

Den fremtrædende grundtvigianer fhv. biskop Herluf Eriksen indrømmede, at Folkekirken nok var svækket i sin lange levetid, men som mange andre glædede han sig - noget nøjsomt - over, at "politikere >...< i stigende grad henviser til kristendommen som vort kulturgrundlag, som de for enhver pris vil bevare, jf. f.eks. folketingets formand, Erling Olsen, der ved flere lejligheder har sagt, at han er kristen, men ikke troende" (HE: En besynderlig historiefortælling. Dsk. Kt. no. 1, s. 11 (s. 8 - 12)).

Frimenighedspræst Torben Bramming mente, at vi i Europa lever i en nyhedensk kultur. Ikke i et religionsfjendtligt samfund, men på et postmodernistisk supermarked, hvor kristendommen og dens praksis spiller en perifer rolle i tidens religiøse, multikulturelle virkelighed. Men Bramming fornemmede, at kristendommen som kulturgrundlag alligevel havde sin chance som formidler af tradition og historie til gavn for folk og kirke (TB: Kristendommen i kulturen. Dsk. Kt. no. 23, s. 354 - 367).

Flere af kirkens folk deltog i samfundsdebatten. Folkene bag "Kirkens mund og mæle" har følt kirkens røst alt for spag; selv har

de dog kun haft beskedent gehør og effekt. Men kirken har nu aldrig været helt tavs, selvom det er en udbredt opfattelse. Kjeld Holm syntes dog, at der kunne tales højere fra kirkeligt hold uden at han derfor gik ind for en synodalordning. Men Holm fornemmede, at man brugte alt for megen tid på strukturspørgsmål i Folkekirken. Forbindelsen mellem kirke og folk ville blive luftig, hvis ikke kirken diskuterede konkrete problemer, der var relevante for moderne mennesker. Derfor tænkte Holm sig regelmæssige kirkemøder, hvor repræsentanter fra alle stifter kunne samles og drøfte holdningsdannelser i nutidens Danmark (KD 1807). Af kommentarerne til Holms forslag fremgik det, at skepsis var udtalt akkurat som når kravet om kirkens synliggørelse i folkeliv og i medierne ellers sættes på dagsordenen.

En novitet er det imidlertid, at Folkekirken, specielt dens biskopper, samt visse provster og præster skal udtale sig om alle mulige spørgsmål i samfundet. Lægfolkets mening spørges der sjældent efter. Som den vel nok største mediemogul fremstod biskop Jan Lindhardt. I et interview i Korshærsbladet, no. 1 (s. 3 - 5), udtalte han, at kirken måtte tage højde for at velfærdssamfundet havde nået sin grænse i økonomisk ydeevne, og at man måtte fokusere mere på lokalmenighedernes ansvar over for de ringere stillede. Desuden burde kirken være mere synlig som opinionsdanner, men den må være det med forstandighed og takt, så at der fremførtes en konstruktiv kritik. Således fandt han det rimeligt, at præsterne tog stilling til urimelige forhold på plejehjem, og at de gik ind i indvandrerdebatten.

Korshærschefen, pastor Bjarne Lenau Henriksen fremhævede, at diakonien fremover måtte baseres på en lokal indsats, der stillede fordringer ikke alene til de kirkeligt ansatte, men også til menighederne i et omfang, så at der kaldtes på adskilligt flere, frivillige medarbejdere. Sigtet skulle være fællesskab og engageret omsorg og personlig medleven i næstens nød. Ikke en solidaritet fra oven drejede det sig om. Men i modsætning til sognemenighederne og det officielle kirkelige system var det offentlige system optaget af diakonien, men rigtignok i dens form af kristelig-social organisationers hjælpearbejde. Og Lenau Henriksen var på nippet til at kalde socialministeren for kirkens "overdiakon". Men det var nødvendigt, at diakonien fik plads i sognestrukturen, så ikke mindst de ringest stillede i vores store byer blev hjulpet. Her var et spørgsmål, der måtte tænkes dynamisk igennem, så at diakonien atter kunne få en folkekirkelig højstatus og ikke bare en socialpolitisk højstatus. Kirkens Korshær ville ikke blive arbejdsløs af den grund, da den virkede for

randeksistenserne der ikke sådan lod sig inddrage i det almindelige sogneliv (BLH: Den dynamiske diakoni og dens dilemmaer. Kors-hærsbladet no. 6, s. 75 - 77).

Folkekirkens Nødhjælp tog ved sin vicegeneralsekretær Kirsten Lund Larsen stilling til lovforslag fremsatte af indenrigsministeren angående flygtningesituationen. Begrundelsen for at Nødhjælpen ytrede sig i denne politiske sag bestod i, at man havde en kristen holdning ikke bare til de marginaliserede mennesker i u-landene, men også havde samme indstilling til folk der i nød kom til os. "Visse politikere" og dele af pressen havde styret en umoralsk kurs, der havde ført til hastige lovforslag. Elementer i ministerens forslag var gode nok, men ideen om spredning af indvandrere og flygtninge i kommunerne kunne gøre disse grupper endnu mere sårbare. Det danske samfund måtte skabe et menneskeværdigt samfund; derved havde vi også basis for at kunne øve en kristen gerning under andre himmelstrøg (NØD no. 2, s. 1).

I uge 25 opstod der spændinger mellem de to regeringspartier i forbindelse med flygtningepolitikken, idet socialdemokraterne ønskede en stramning, hvilket de radikale satte sig imod. Interessant i vores sammenhæng er det, at Folkekirkens Nødhjælps generalsekretær Christian Balslev-Olesen i DRs P 1, radioavisen 1906, støttede de radikale betænkeligheder, idet han mente, at oplægget diskriminerede de fremmede.

Sp. i Mariager Knud Erik Lægsgaard Madsen vakte harme og klager, da han offentligt og fra prædikestolen tog til orde mod forureningen i Mariager fjord. Mange landmænd ved fjorden følte sig trådt på og selveste præsidenten for landbrugsrådet Peter Gæmelke udtalte til KD 2905, at Lægsgaard gjorde sig "skyldig i embedsmisbrug". Hans Hauge havde som sædvanlig en rap kommentar: "jeg går ind for rene prædikener - og rene fjorde. Jeg vil kalde det forurening at blande fjord og frelse" (Dsk. Kt. no. 11, s. 147). Mediemanden Niels Højlund støttede i en stor artikel i EB 0706 præstens angribere. Højlund var ikke interesseret i en præsts mere eller mindre sagligt funderede privatmeninger om tidens problemer som pointen i en prædiken. En moderne problematik hørte med i forkyndelsen som klangbund, men det gode, unikke budskab måtte altid være sagen. Derfor var prædikestolen ikke en talerstol, men netop et sted hvorfra der skulle prædikes. Den 2906 kunne JP fortælle, at præstens provst Søren Ruager havde givet ham en meget mild irrettesættelse efter at han havde medvirket i ornat i en TV-udsendelse den 14. april om miljødebatten vedrørende fjorden. Ruager skrev såle-

des, at Lægsgaard burde holde de to temaer debat og forkyndelse klart adskilte. Præstens biskop Kjeld Holm syntes at se endnu mildere på sagen. Men den opsigt som den lille sag udløste viser - efter min mening - hvordan en sognepræsts position på éngang er svag, samtidig med at omgivelserne lægger stor vægt på vedkommendes udtalelser. At der i ovenstående tilfælde skulle være tale om et genuint evangelisk anliggende fra de lokale klageres side med hensyn til præstens prædiken tør man måske stille sig en smule tvivlende overfor.

Forholdet mellem kristendom og politik har påkaldt sig interesse fra gammel tid. I 1960- og 70'erne satte marxistisk inspirerede teologer en part af den kirkelige dagsorden. I år prædikede Kjeld Holm i anledning af Folketingets åbning. Holm fremførte her, at de falske profeter var de mennesker, som afviste en forbindelse mellem kristendom og politik. Der eksisterede nemlig en sammenhæng mellem troen på det gode liv og dagens politik. Ved det gode liv forstod han det skænkede liv og tilgivelsens og kærlighedens mulighed blandt mennesker til forskel fra undertrykkelsens udfoldelse, der lurer hvor mennesker har magt (DR P1, 0610).

1. juli 1998 trådte en ny lov om social service i kraft. Efter de nye regler skal kommuner og amtskommuner samarbejde med frivillige sociale organisationer og foreninger, ligesom der fra kommunalt hold årligt skal afsættes penge til støtte af den frivillige sociale aktivitet jf. lovens § 115 stk. 1 og 2. Utvivlsomt et tilbud som kristelige sociale institutioner og foreninger vil benytte sig af i den kommende tid.

Organisationen Samvirkende Menighedsplejer udgav i marts et temanummer i bladet Sammen. Kirkens krop hed temaet. Sp. cand. mag. Bente Viuf beskrev menighedspleje som "Kristi krop". Menighedspleje krævede personlige anstrengelser, men det største problem, følte hun, var nok "vanetænkning og kirkebureaukrati". Heller ikke sognemedhjælpernes formand Hanne Hummelshøj fandt liv nok i kirkens krop. Hun spurgte lidt inkvisitorisk, hvornår man sidst havde fejret påske og pinse ved at danse igennem menighedslokalerne, eller hvornår man sidst havde formet Jesu tomme grav i ler eller trylledej. Mag. art. Elizabeth Knox-Seith fortalte om et sogneinitiativ, hvor den frivillige arbejdskraft havde fået lov til at realisere sine ideer, hvorved kirken havde "fået blæst nyt liv og ånde i sig."

Sp. Arne Hareskov, der klart markerer sig på den aktivistiske fløj, mente at "Kirken er andet end direkte forkyndelse af evangeliet". Den stod også for aktiviteter, der gav forkyndelsen krop. Vel var

disse aktiviteter ikke et mål i sig selv, men de demonstrerede, at Guds ord havde mødt genklang (FDF lederen no. 2, s. 17).

Biskop Lise-Lotte Rebel ønskede, at medierne vil respektere præsterne for deres status som fagfolk og teologer, i stedet for at kontakte "enkelte mediestormere" der på amatørbasis udtalte sig om al-verdens spørgsmål (Stiftsbladet (Helsingør stift), no. 2, s. 3).

Tidehverv fortsatte sin anti-EU-kampagne. Argumenterne blev ikke fornyede. Perfiditeten blev holdt i kog; et oplagt eksempel på holdningen var en hadsk artikel mod dr. phil. Anne Knudsen (Søren Krarup: EU-typen. Tidehverv no. 3, s. 45 - 47). Jo, en fornyelse var dog i samme nummer en halvsides gengivelse af et anti-EU maleri af den kendte Corner-kunstner Kjeld Heltoft. Også i højskolemiljøerne konstateredes en bred uvilje mod unionsplanerne, et indtryk man har fået gennem års læsning af Højskolebladet og Dsk. Kt. , men ifølge flere fremtrædende grundtvigianere er tendensen ikke længere entydig på denne fløj, idet de yngre kræfter synes mere EU-venlige (JP. 2305). Det ville dog være synd at sige, at interessen for kirkens stilling i Europa har været særlig fremtrædende i ja-nej kampagnerne op til folkeafstemningen den 28. maj. Folkekirken føler sig truet af EU, hed dog en overskrift i Ber. Tid. 1705. Artiklen omtalte kirkefolks angst for at EU skulle blive en kirkepolitisk faktor i Danmark, blandt andet henvistes til Amsterdam-Traktatens artikel 13, der siger, at Rådet kan træffe modforanstaltninger overfor "forskelsbehandling på grund af køn, race eller etnisk oprindelse, *religion eller tro* (min kursiv), handicap, alder eller seksuel orientering." EU-modstanderne forestillede sig, at andre trossamfund kunne føle sig diskriminerede på grund af Folkekirkenes præferencestilling, således at Folkekirkenes eksistens kunne trues ved magtbud fra Bruxelles. Men Margrethe Vestager udtalte, at "Grundloven giver os mulighed for at forskelsbehandle Folkekirken". Statsministeren og udenrigsminister Niels Helveg Petersen gjorde opmærksom på, at traktaten ikke blander sig i måden hvorpå de enkelte medlemslande organiserer deres kirkeliv (KD 2005).

Men debatten i Danmark handler ikke bare om specifikt europæiske problemer. I en kyndig og velafbalanceret artikel beskrev domprovst Niels Henrik Arendt islam med særligt henblik på muslimernes situation i Danmark. Han fastslog at kultursammenstødet var vanskeligt at håndtere netop for muslimer i et så sækulariseret samfund som vores. Religion for islams troende udfoldede sig mere i praksis og ritualer end i en indadvendt fromhed sådan som hos danskerne. Med hensyn til de ofte fremførte påstande om islam som en

trussel for dansk kultur fandt Arendt, at faren for vores tradition mere lå i den udbredte normløshed end i at vores samfund udviklede sig i en multikulturel retning. NHA: De fremmede i Danmark (Korshærsbladet no. 2, s 18 - 22).

Generalsekretær i Kristeligt Forbund for Studerende Leif Andersen skrev en lidt anderledes artikel om kristnes møde med fremmede i vores land. Ofte taler man hos os fra kirkeligt hold smukt humanistisk og dialogisk om respekten for andre civilisationer. Mere forsigtigt nævnes spørgsmål om integration og assimilation. Kommer talen ind på centrale kristelige emner viser blufærdigheden sig påfaldende. Men nu var der altså tale om *mission* i Danmark, understregede Andersen, og ikke værdirelativisme. Derfor gjaldt det om - med fuld forståelse for fremmede kulturer at forkynde *frelsen* i Jesu navn, og at den kun var dér at finde (LA: Tværkulturel Mission - en selvmodsigelse? Nyt på tværs, no. 1, s. 2 - 3). Artiklen er bemærkelsesværdig fordi den ikke bare holder sig til almenetiske betragtninger som man ofte ser det i den kirkelige flygtningedebat, men også markerer et dogmatisk sigte.

I Europa er man i disse år optaget af at sikre folks religionsfrihed på linje med de gængse menneskerettigheder. På grund af indvandringen fra andre verdensdele er dette spørgsmål blevet mere og mere relevant, idet det også har med integration, assimilation og respekt for minoriteter at gøre. I Danmark har Nævnet for Etnisk Ligestilling nedsat en arbejdsgruppe med Kjeld Holm som formand. Publikationen Under Guds ord no. 353 med essayet "Til et folk de alle høre..." var forfattet af Holm. Her lagde han afstand til den gennemførte stramning af udlændingeloven. I stedet opfordrede han til en etnisk ligestilling af de nytilkomne uden desavouering af fremmede kulturer med en dertil hørende påtvungethed af danskhed og kristendom. Men, skrev Søren Krarup, når Holm førte sig frem som talsmand for "etnisk ligestilling" suspenderede han lov og ret i Danmark, fordi loven netop var en dansk lov. Og integration betød ikke ligestilling af de fremmede med danskerne, men integrationen forudsatte danskheden som de uindbudte indvandrere skulle gå ind i, hvor besværlig en sådan proces end kunne være (SK: Den biskoppelege behandler. Tidehverv no. 9, s. 184 - 185 og s. 194 - 195). Et udbredt ønske blandt muslimer i Danmark er ønsket om egne kirkegårde her i landet. Navnlig anden og tredje generationsindvandrere, altså danske statsborgere, kræver at blive begravet i overensstemmelse med deres religiøse tro. I København afslog kommunen at afgive jord til en islamisk gravplads. Margrethe Vestager opfordrede

kirkegårdene til at afgive jord til formålet. Nævnet for Etnisk Ligestilling støttede sagen. Lokalpolitikeren Hamid El Mousti (S) var sammen med trosfæller til sinds at føre en sag i tilfælde af afslag for domstole i Danmark og EU og UN (Ber. Tid. 2105).

Den ansvarshavende redaktør for tidsskriftet *Faklen* Rune Engelbreth Larsen fandt i bladets no. 9 (s. 14 - 15) det oplagt, "at staten afsatte særskilte beløb til bygning af moskeer i landet, når man tager i betragtning, at det i så høj grad også er i statens interesse, at landets største religiøse mindretal trives under forhold, der afspejler og normaliserer deres tilstedeværelse." (s. 15). Ganske vist var tanken ikke aktuelt realiserbar, men han foreslog alligevel, at Århus kommune gav muslimerne plads til en stor moske i Århus bymidte. Artiklen var samtidig et angreb på Folkekirkens økonomiske præferencestilling i samfundet.

Missionær Leif Munksgaard, der arbejder i Kuwait, havde sine overvejelser om muslimeres og kristnes samværen i Danmark. Skriftsynet skilte på væsentlige punkter, idet Koranen plus dens lovkomplekser syntes at fremstå som eviggyldige, modsat flertallets opfattelse blandt kristne af de bibelske forskrifter. Og hvordan skal vi i Danmark kunne tillade islamisk lovgivning, når Koranen f.eks. accepterer hustruvold, forbyder homoseksualitet, tillader polygami, og man ikke tillader muslimer at blive kristne? (LM: Gensidighed i indrømmelser. Dansk Missions blad no. 6, s. 22 - 23).

At Danmark også i religiøs henseende mere og mere bliver et multikulturelt samfund fremgår af, at der i dag eksisterer 70 anerkendte trossamfund. Hidtil har Københavns biskop fungeret som konsulent for kirkeministeriet, når ansøgninger om anerkendelse skulle vurderes. Ordningen har mødt en del kritik, idet man har ment, at Folkekirkens førstemand måtte have et habilitetsproblem just i disse sager. Konkrete eksempler er vist ikke påvist. I foråret nedsatte Ole Vig Jensen et udvalg, der fremover skal se på om en trosretning kan anerkendes, så at den blandt andet kan foretage vielser. Biskoppen er ikke medlem af nævnte udvalg. Ministeriets retningslinjer stammer fra 1969, men udvalget skal opstille nye, tidssvarende kriterier (JP 2406).

Fremtrædende kirkelige personligheder tegner gennemgående ikke billedet af kirke og teologi. Det er ligesom de ikke er der, eller også er vi skræmte af tidligere tiders persondyrkelse. Men i januar kunne man fejre 100-års dagen for digterpræsten Kaj Munks fødsel. Munk er vel den kendteste danske præst i dette århundrede. På teatre, i kirker, forsamlinger af forskellig slags, ved bogudgivelser og i utallige

artikler blev mindet om ham fremdraget, og hans aktualitet og kompromisløshed og engagement blev stærkt fremhævet. Som kirkelig skikkelse har han formentlig ikke nogen direkte indflydelse i dag. Men at vide kredse stadig betragter denne lidenskabelige mand som en personlig inspirator i samfunds- og folkeliv er vist en kendsgerning.

Tidligt og silde må Folkekirken lægge øre til at den er for kedelig og tør og for lidt engageret. En af dens præster Kristina Nilsson fandt, at den var "en meget intellektuel kirke". I syvti år havde vel-talende, intellektuelle teologer fremført "bagstræberiske" ideer, der ordentlig havde bidt sig fast, nemlig "en kold luthersk teologi", der mente at præsterne bare skulle prædike Guds ord og forvalte dåb og nadver rettelig. Denne golde kirke måtte reformes ved at lægfolket aktiveredes og præsterne gav sig til at tale om konkrete etiske problemer både med hensyn til den enkelte og familierne, og også behandlede politiske og sociale spørgsmål. Desuden burde bøn- og trosliv samt økumenisk arbejde høre til emnerne, der stod på kirkens dagsorden (Dagbladet Information 2701).

Mellem Folkekirken og store ungdomsorganisationer in casu spejderne har der ikke altid hersket den skønneste harmoni trods ofte udtalte ønsker fra begge sider om godt samarbejde. Ikke mindst FDF har ført sig frem som et alternativt og kritisk modstykke til den etablerede kirke med specialgudstjenester i kirker og på lejre. Lektor lic. theol. Peter Lodberg havde sikkert ret i en formodning om, at mange FDF-ledere betragtede deres organisation som "en stedfortrædende kirke", hvad Lodberg ikke mente blankt burde betragtes med uvilje. Han bemærkede, at mange præster er oplærte i FDF og dér har fornemmet, at gudstjenesten er et sted, hvor Guds ord og den enkelte mødes konkret, hvilket ikke absolut kun bør finde sted i kirken kl. 10 (FDF lederen no. 2, s. 14). I samme tidsskriftnummer fremgik det af en rundspørge til 151 FDF-kredse, at i 73 procent af kredsene kom de færreste af lederne i kirken uden for FDF-sammenhænge.

Gallupinstituttet tog temperaturen på danskernes forhold til Folkekirken. Ikke overraskende havde de fleste adspurgte stadig brug for kirken som serviceorgan, og ti procent af befolkningen kom ifølge undersøgelsen til gudstjeneste mindst tre gange om året. Tallet kan vurderes efter behag. Berl. Tid.s lederskribent kommenterede således uden større teologisk indsigt: "I den lutherske kristen-tro har kirkegang aldrig været nogen salighedsbetingelse." (1907). Den 2. november havde JP en forside overskrift: Danskerne mindre troende. Det viste sig, at 37 procent af danskerne havde svaret på en

rundspørge, at de var religiøst troende, medens 63 procent svarede negativt. I 1979 var forholdet omvendt. Hvor meget eller lidt man skal lægge også i denne undersøgelse lader sig diskutere. I hvert fald udtrykte sp. Eva Meile og lektor Hans Raun Iversen skepsis overfor resultater i DR samme dato. Og mange teologer og præster hævder, at folk bare ikke evner at sætte ord på deres religiøsitet. Sp. Morten Skovsted gav i KD 0511 en skarp replik til den formening. At afvise undersøgelsens resultater var ifølge Skovsted en letkøbt sag. "For hvad er det for en tro der ikke kan sættes sprog på?"

Et kapitel for sig, der fortjente en bredere undersøgelse, er arten af tidens kirkelige handlinger. Kirkerne bruges til opstyltede bryllupper og mindehøjtideligheder for ikke mindst kendte personer, hvor der synges ting som Kim Larsens "Om lidt er vi borte", spilles popmusik som "Tak er kun et fattigt ord", man hører på digte, og gode venner holder sørgmuntre taler, hvorefter kändisser lader sig fotografere til ugebladene. Meget passende hed titlen på en udsendelse i DR 1 "Kirken - for hvem som helst og hvad som helst?" (1609).

For flere årtier siden kunne man læse om konflikter mellem præster og socialdemokrater, hvor de sidstnævnte ønskede partifanen med ved bisættelser i kirken og hvor præsterne var imod. Den 1409 kunne TV Danmark på en vælgerforenings vegne forarget meddele, at sp. Bente Simonsen, Strandmarkskirken i Hvidovre havde nægtet at give tilladelse til røde faner ved en begravelse.

Som det er fremgået af de senere års Oversigter har diskussionen om vielse af homofile, registrerede par optaget megen diskussion og tid i kirkelige kredse. Debatten blev stort set afsluttet da biskopperne i efteråret 1997 åbnede mulighed for en gudstjenestelig markering af homoseksuelt samliv. Den 15. August kunne KD imidlertid oplyse, at kun seks par officielt havde benyttet sig af det kirkelige tilbud. Tallet må ses på baggrund af, at der findes ca. 2000 registrerede partnerskaber i Danmark. Årsagen til den ringe interesse for den nye ordning synes der ikke at foreligge nogen klar tydning af.

Hvor meget indflydelse traditionssprængende religiøsitet, åndelighed, spiritualitet osv. betyder i befolkningen er fortsat svært at konstatere, uagtet der snakkes en del om disse fænomener, men betragteren kan let føle sig hensat til en vildtvoksende underskov, hvor man vanskeligt kan orientere sig i tusmørket. I hvert fald giver den såkaldte nyreligiøsitet sig ikke prægante udslag i gruppedannelser og organisationer af stabil karakter. Ja det moderne menneske er bevidst selvcentreret, og samtidig lyder der råb efter fællesskab; hvor

egnet kirken er til at klare den komplekse situation lader sig drøfte.

At Brandes-traditionens kristendomshad stadig er levende får man som antydning ved læsningen af EB og Pol. et klart indtryk af. Et ualmindeligt ondskabsfuldt eksempel herpå var en kronik i Pol. 1109 af cand. mag. Mogens Rukov, hvor det blandt andet hed om kristendommen, at den "har givet os en så enorm evne til destruktion og mørke, en rædsel ved mennesket, en ubændig lyst til ødelæggelse, mord og massegrave, lejre."

Økumenisk arbejde. Ydre mission

I februar var der valg til stiftsudvalgene for det mellemkirkelige arbejde. Menighedsrådene vælger repræsentanterne. Stemmeprocenten blev denne gang over 80 procent. Ved sidste valg i 1994 var procenten på 70 procent. Den høje procentstemmeafgivning kunne foranledige til den opfattelse, at menighedsrådsmedlemmerne var stærkt optaget af det tværkirkelige arbejde. I den forbindelse må det bemærkes, at afstemningerne fandt sted ved ordinære menighedsrådsmøder, og ved en uvidenskabelig stikprøve har Oversigtens forfatter erfaret, at man i Københavnsområdet næsten ikke anede hvad man skulle stemme på, ligesom kandidaterne stort set var ganske ukendte.

Fhv. minister Britta Schall Holberg trådte af som formand for Det Mellemkirkelige Råd. Ny formand blev seminarielektor Paul Verner Skærved. I årets løb hørte man i øvrigt ikke meget til rådet, hvilket nok ikke kun skyldtes fraværet af den markante Schall Holberg, men at interessen for økumeni i disse sidste år synes ret beskeden. Skærved understregede vigtigheden af samarbejde ikke bare med europæiske menigheder, men også med kirker i Mellemøsten og Afrika. I Danmark fornemmede han, at Folkekirken kunne blive en indfalds-port for fremmede til at komme ind i vores fællesskab (UDSYN, no. 3, s. 10).

Det Danske Missionsselskab (DMS) gik ind i strukturdebatten. Generalsekretær Harald Nielsen gav med sin årsberetning for 1998 selskabets tilslutning til ideen om stiftsråd og så helst ordningen lovfæstet. Kraftigt understregede han nødvendigheden af en integration af de frie kirkelige organisationer i kommende stiftsråd og "hen ad vejen i en synode". Disse organisationer var nemlig den ene af Folkekirkens to søjler. Mission og diakoni var uopgivelige faktorer i såvel kirkens som sognenes liv (Dansk Missionsblad, 1999, no. 1, s. 3 - 7,

især s. 4f.).

I juli afholdtes Danske Kirkedage over temaet "Håb på trods - på vej mod år 2000". "En vældig tænketank vil i 4 dage syde og gløde i Fredericia," kunne man læse i den udsendte "tilmeldingsavis". Til slutningen var imidlertid temmelig beskeden, ca. 1600 deltagere, hvoraf mange var gengangere; og ifølge Ivar Brændgaard, formand for kirkedagsudvalget, var det ikke lykkedes Danske Kirkedage i modsætning til beslægtede tyske arrangementer at komme ud over egne grænser. Derfor var kirkedagene hovedsagelig blevet til inspiration og uddannelse for mennesker der arbejdede indenfor kirkeligt regi, organisationsfolk og fremtrædende skikkelser hentet mest fra Folkekirken. Som tilforn forsøgte man også i år at inddrage samfundsspørgsmål i debatten, f.eks. optog man som emne, at al gæld skulle eftergives u-landene ved årtusindeskiftet (DR P 1, 2906). Nu har Danske Kirkedage været på scenen ni gange, og kræfterne synes at være nedslidte så da capo forestillinger ikke umiddelbart forekommer påkrævet. Men efter nogle overvejelser fandt arrangørerne det alligevel rigtigst at fortsætte (KD 0611).

Den såkaldte Fælleserklæring vakte fortsat debat. Om end slet ikke i det omfang, som tilfældet har været i Tyskland. Betænkkelighederne ved den var ikke få. Sp. Ricardt Riis angreb således den postulerede enighed mellem katolikker og lutheranere vedrørende retfærdiggørelseslæren ud fra en spændende synsvinkel, nemlig i spørgsmålet om præstecølibat og munkeløfter. Med afsæt i Luthers teologi i disse spørgsmål mente Riis at kunne godtgøre, at begge nævnte foreteelser afviger fra en evangelisk opfattelse. Men retfærdiggørelsesproblematikken i Fælleserklæringen bevægede sig i abstrakte begreber, uden ret megen jordforbindelse, hvorved man så opnåede "en skinenighed" Men i praksis viser der sig alligevel uenighed f.eks. med de to nævnte begreber (RR: Enighed om retfærdiggørelseslæren? Prf. Bl. no. 1 - 2, s. 2 - 11).

Forfatteren Ebbe Reich Kløvedal forfægtede det synspunkt, at hensigten med de mange kontakter mellem romerkirken og os utvivlsomt var at stable en slags fælleskirke på benene med paven som øverste leder (Ber. Tid. 1912).

En bred, kritisk gennemgang af Fælleserklæringen blev leveret af professor Leif Grane og biskop Bertil Wiberg i Prf. Bl. no.10 (s. 210 - 216). Forfatterne hæftede sig ved den procedure der havde ført frem til erklæringen, og som de fandt utilfredsstillende set fra luthersk hold. Tværtimod fremstod centrale reformatoriske begreber nærmest som særopfattelser. Romerkirken havde ikke givet én væ-

sentlig indrømmelse, når det gjaldt sola fide-begrebet. Fælleserklæringen fandt de ret så uklar i dens formuleringer. Samtale mellem de romersk-katolske og lutheranerne var da værdifulde, men økumeni var nu ikke et spørgsmål om at udfærdige kompromisløsninger.

Sp. Anders Gadegaard leverede Grane og Wiberg et skarpt svar. Deres artikel bar præg af en særlig kirkepolitisk indstilling, og den var mere end upræcis i sine oplysninger om forløbet der havde ført til Fælleserklæringen; såvel teologisk som i spørgsmålet om kirkelig tilslutning var Grane og Wiberg på vildspor. Over for dem som hævder semper eadem-forestillingen om romerkirken, postulerede Gadegaard at den katolske kirke vitterlig var i en glædelig bevægelse, selvom ikke alle kontroverser i den økumeniske dialog var løste. Afgørende var det, at "Sola fide-princippet er med den fælles forståelse knæsat også i den katolske kirke, hvis de tilslutter sig" (AG: Debatten om Fælleserklæring om Retfærdiggørelseslæren. Prf. Bl. no 13, s. 302 - 307).

Dr. theol. Erik Kyndal anbefalede i en indsigtsfuld, ikke ukritisk artikel, en betinget tiltræden af Fælleserklæringen (EK: Fælleserklæringen om Retfærdiggørelseslæren - fremskridt og tilbageskridt. Prf. Bl. no. 12, s. 250 - 259).

Fra grundtvigsk hold betegnede Lars Holm erklæringen som et "stykke overfladeskøjteteologi", men værdsatte ikke desto mindre den økumeniske dialog, så sandt som vi altid måtte afveje vores egne kristne holdninger i forhold til katolske, kristne mennesker (Dsk. Kt. no.6, s. 83).

I marts tog biskopperne stilling til Fælleserklæringen. Af en presmeddelelse fremgik det, at biskopperne ikke fandt at dokumentet gav anledning til en revurdering af Folkekirkens bekendelsesgrundlag; således var det dem ikke muligt at konstatere en konsensus mellem lutheranerne og de romersk-katolske i opfattelsen af retfærdiggørelsen; dette aldeles afgørende punkt i lutherdommens trosopfattelse belyste Fælleserklæringen utilfredsstillende i forholdet til den katolske lære. Men biskopperne understregede samtidig betydningen af opretholdelsen af en positiv dialog mellem kirkerne. Hvad angik et skriftligt spørgsmål fra Det Lutherske Verdensforbunds (LVF) generalsekretær svarede bispekollegiet, at "reformationstidens fordømmelser vedrørende retfærdiggørelseslæren ikke omfatter den romersk katolske kirke som vi kender den i dag."

Biskoppernes erklæring syntes at fremstå som en slags kompromisstatement. Hvor klar den var blev diskuteret, og om man overhovedet kunne svare éntydigt på henvendelsen fra LVF. Måske skal sva-

ret fra Folkekirken topfolk mest ses som en kraftig opfordring til en større økumenisk forståelse uden vidtgående konfessionelle forpligtelser (Ang. diskussionen se KD 17, 19 og 21 marts med bemærkninger fra biskopperne Karsten Nissen, Niels Holm og Hans L. Martensen (katolik), samt fra Leif Grane, docent Anne Marie Aagaard og Anders Gadegaard). Senere viste det sig, at man i LVF var noget desorienteret over biskoppernes respons og ønskede et klarere svar, men hverken biskopperne eller Det Mellemkirkelige Råd havde noget at tilføje til den afgivne erklæring (KD 1105). Dr. theol. Viggo Mortensen, der har været direktør i LVF mente, at biskopperne havde læst dokumentet med "en mistankens og mistillidens hermeneutik", så at de bestred det anliggende som dokumentet selv fremførte som sit (VM: Gud er det andet sted, s. 136. Forlag: Det økumeniske Fællesråd).

En vel uventet hjælp fik biskopperne, da Romerkirken gav en noget tvetydig tilbagemelding på Fælleserklæringen og fremlagde forbehold over for den ønskede samdrægtighed. De danske biskopper noterede sig den katolske holdning som overensstemmende med deres eget svar på Fælleserklæringen, ligesom de bemærkede at Romerkirken ikke var rede til at tilbagetrække Tridentinums forbandelser angående den lutherske retfærdiggørelsesteologi (Jvf. Pressemeddelelse af 2806).

Romerkirken er fortsat det største, kristne kirkesamfund i Danmark efter Folkekirken med 34818 registrerede medlemmer ifølge Katolsk Orientering no. 12 (s. 13). Af de troende havde 23,5% været i kirke på fire optællingsdage. Sammenlignet med Folkekirken guds-tjenester et imponerende deltagertal (Smstd). Til gengæld var tilslutningen til valget i marts af pastoralråd kun 17,8% - omtrent som ved Folkekirken menighedsrådsvalg (Smstd. no. 7, s. 2). Den katolske kirke fremviser ikke megen udadvendt kraft i vores land, ligesom den ikke demonstrerer en overvældende interesse for en dialog med dansk kultur- og kirkeliv. Derimod er man som medlem af "verdenskirken" engageret i forholdene udenlands både karitativt, politisk og kirkeligt

Akkurat som de indenlandske kirkelige og sociale organisationer døjede under økonomiske vanskeligheder var der krisetegn i de store danske, ydremissionselskaber. Det handlede om Dansk Ethioper Mission, Luthersk Missionsforening, Brødremenighedens Danske Mission, DMS og Dansk Santalmission. I sammenhæng hermed klager missionsselskaberne over manglende missionærrekruttering. At nytænkning er påkrævet i ydremissionproblematikken synes alle an-

svarlige kræfter at være enige om både i Folkekirken og blandt frikirkefolk (Se hertil især sp. dr. theol. Mogens Jensen: Årskrønike 1997/98, Nordisk Missionstidsskrift, no. 2, s. 15 - 18).

At der i disse år er en betydelig interesse for fremmede religioner er uomtvisteligt. Professor Johannes Aagaard gav et bud på grunden til denne tendens. Ifølge Aagaard skulde man finde årsagen i det kulturelle og religiøse forfald der var sket med hensyn til kristne grundbegreber gennem pietismen, oplysningstiden og ikke mindst liberalismen og modernismen, med alskens individualisme og subjektivitet i forhold til *sandheden*, kristeligt forstået. Der var faktisk tale om "et religiøst sammenbrud", der fik folk til at flygte til religioner og kulturer, som de fandt mere givende (JÅ: Sansen for sandhed. UDSYN no. 2, s. 8 - 9).

Også i dette år blev en missiologisk disputats konfereret ved Århus Universitet. Provst lic. theol. Filip Riisager skrev bogen "Lotusblomsten og Korset" om den også i Danmark kendte norske budhistmissionær Karl Ludvig Reichelt (1877 - 1952).

Biskopperne. Højrefløjen

Kirkens øverste embedsmænd tiltrak sig som i de foregående år stor opmærksomhed. Kun Lars Holm gav kraftigt udtryk for den opfattelse, at bisperne havde en såre begrænset magt: "I 99% af tilfældene er afgørelsen dog givet på forhånd, bundet af lovgivningen, som er fastlagt af folketinget, dvs. af menigheden" (Dsk. Kt. no. 16, s. 227).

De senere års bispevalg er overvåget med intens interesse. Provst Benedicte Hvidt Breengaard gav bispevalgene følgende salut: "vejen til bispeembedet i de senere år er gået over til et valgcirkus, der især giver personer med kvalifikationer, der ligger i randen af folkekirkens dagligdag, gode kår" (KD 1702). Ja respekten var ikke altid kongenial med opmærksomheden. Navnlig den såkaldte højrefløj var utilfreds. Men også grundtvigianere havde deres skepsis over for den formentlig tiltagende indflydelse fra bispekollegiets side. Således skrev Lars Holm, at såvel statskirke som præstekirke og bispekirke var frugter af en aktuel, fatal udvikling som der burde siges kraftigt fra overfor, fordi den stod i vejen for den hørende menighedskirke (Dsk. Kt. no. 17, s. 243). Lars Holm synes her at tillægge "bispekirken" en større indflydelse end i det lige ovenfor anførte citat.

Højrefløjsfolkene førte sig stærkt frem som værnere og vogtere af det evangeliske budskab i en forfaldstid. Det samme gjaldt Tidehverv, som i sin bekæmpelse af tidens kirkelige, teologiske og politiske trends var mindst lige så afgjort i at sige fra, ligesom man også her betragtede sig som sikkerhedsvagt for den sande forkyndelse: ”og er der kristendom i den danske kirke i dag, så skyldes det Tidehvervs opgør med den moralske og ideologiske gerningsretfærdighed” (Sp. Søren Krarup i Tidehverv no. 1, s. 2).

Indre Mission (IM) havde fortsat sine betænkeligheder ved Folkekirken, men et kirkebrud ville man ikke gå med til; IMs generalsekretær Jens Mortensen udtrykte holdningen præcist: ”Det er ikke alt i folkekirken, jeg kan stå inde for, men kirkens bekendelse fejler intet, og vi i Indre Mission står fast på kirkens fundament - ikke dens bredde”. Missionsvennen (MV) (Luthersk Missionsforenings (LM) blad) no. 2, s. 12. Udtalelsen afslører en diskrepans mellem IM og andre højrefløjsorganisationer, hvor man er mere skeptisk over for Folkekirken og f.eks. ser mere velvilligt på oprettelsen af frimenigheder.

IM fik ny formand. Efter at have siddet i formandsstolen i 11 år gik pastor K. Lindhardt Jensen af. Lindhardt Jensen havde ledet bevægelsen besindigt, om end han virkede ret så farveløs i det kirkelige landskab, ligesom hans debatindlæg var traditionelle i deres kritik af nye foreteelser i kirken og uden at han selv viste nogen visionær indsigt. Som hans efterfølger valgte IMs hovedbestyrelse sp. Christian Poulsen, der er næsten ukendt ud over snævrere kredse. I DR P1 2503 blev der tegnet et interviewportræt af den nye formand, der ligesom sin forgænger synes at være af den eftertænksomme, ikke meget karismatiske type. At Poulsen ønskede at lede IM med afvejet koldblodighed og i troskab mod bevægelsens traditionelle grundlag, fremgik af hans formandsberetning på IMs årsmøde (IMT no. 25, s. 2 - 13).

Kunne højrefløjen ikke altid enes i kirkesynet stod man i fælles front mod biskopper og andre forkyndere, som man mente forfalskede bibelens ord og bud. I februar udsendte de otte højrefløjsorganisationer ”En kommentar til den aktuelle folkekirkelige situation” MV no. 5, s. 14, hvori man undsagde samarbejdet med præster, der praktiserede homofilt samliv, ligesom man beklagede at biskopperne ikke havde afvist enhver samlivsform udenfor ægteskabet. Desuden frasagde man sig samvirke med præster, der i forkyndelse og ved at foretage gudstjenestelig markering af homofile parforhold modsagde Guds ord, og endelig brød man staven over biskopper

som ordinerede homoseksuelle præster. Hvad angik det sidste punkt gjorde Dansk Bibel Instituts (DBI) bestyrelsesformand sp. Finn Kappelgaard opmærksom på, at der var tale om "en særdeles kraftig udtalelse, idet den indebærer en undsigelse af biskopperne som åndelige vejledere og forkyndere." DBI posten no. 4, s. 3. Karsten Nissen beklagede højrefløjens udspil. Den logiske konsekvens måtte blive, at IM og LM og deres følgeskab blev nødsaget til at kræve, at km rejste sag mod biskopperne for falsk lære, eller at disse folk dannede frimenigheder, hvilket Nissen, der selv står IM nær, mente ville være en katastrofe for Folkekirken (KD 2404). Men IM var fortsat indstillet på blive i kirken og kæmpe for bundetheden til Guds ord som kirkens grund, "gerne med så mange biskopper som muligt" (Chr. Poulsen i KD 1305).

En enkelt præst, sp. i Marstal Svend Mathias Hansen tog konsekvensen af sin negative holdning over for biskopperne. Da biskop Kresten Drejergaard i overensstemmelse med den kirkelige lovgivning ikke kunne gå med til en lukning af Marstal kirke for homofile par, der ønskede en gudstjenestelig markering af deres forhold, sådan som Hansen, men ikke hans menighedsråd, krævede det, bekendtgjorde præsten, at han ville søge sig et andet job (MV no. 8, s. 1). Drejergaard mente at for Hansen måtte konsekvensen være at han selv tog sin afsked, når han ikke kunne godtage den kirkelige lovgivning. Som Drejergaard så det, ville han berøve sin kollega ved sognekirken friheden til at udføre *sin* gerning. Og højrefløjen gjorde rent ud krav på en frihed i kirken, som man faktisk havde, men som dens fortalere ikke ville tilkende folk af anden observans. Nu var man gået for vidt, følte Drejergaard (KD 1704). Den 9. juli meddelte Fyens Stiftstidende, at præsten nu havde taget sin afsked for at blive efterskolelærer. Han havde søgt orlov et år uden løn, men hverken km., biskop eller menighedsråd var med på ideen.

Som omtalt i 1995 - en oversigt, s. 211 udtog sp. Orla Villekjær stævning imod kirkeministeriet, som havde givet ham en irrettesættelse fordi han havde overhørt et pålæg fra biskop Georg Geil om ikke at optræde i præstekjole ved en abortdemonstration; en irrettesættelse som Villekjær ikke ville acceptere. I foråret kom sagen endelig for Højesteret, som gav ministeriet medhold. "Juraen har sejret over teologien", udtalte en skuffet Villekjær (JP 2304). Umiddelbart kan det forekomme besynderligt, at en bagatellignende sag nåede frem til landets højeste domstol. Men sagens substans er vel netop om præstens lydighed som tjenestemand mod sin foresatte kan kollidere med den præstelige frihed til at forkynde evangeliet just som folke-

kirkepræst med den dertil hørende embedsdragt. I det hele taget er der et perspektiv i, at nogle folkekirkepræster mener ud fra deres teologiske observans at kunne suspendere gældende regler for tjene-stemænd. Hvor længe vil disse folk kunne fungere med et system, som de helt klart må betragte som undertrykkende i åndelig hen-seende? Pastor Hartvig Wagner havde en slags løsning på proble-met. Han konstaterede, at der var opstået en tillidskrise i forholdet til biskopperne som disse selv var skyld i. Det var pinligt at høre, hvorledes præster der var tro mod skrift og bekendelse blev opfor-dret til at forlade Folkekirken eller makke ret. I stedet foreslog Wag-ner en alternativ løsning i skikkelse af en vicebiskop, så at menighe-der og præster, som fulgte den overleverede lære, kunne forblive i Folkekirken. KD 0406. Ligesom præster der følte, at de ikke havde en biskop oplevede lægfolk, at de rent faktisk stod uden præst. En sag i Mariehøj sogn ved Silkeborg vakte en del opsigt. Et missionsk mindretal i menighedsrådet fik ikke tilgodeset deres favorit ved kir-ken i forbindelse med et præstevalg, uagtet en udpræget højrefløjs-præst i 32 år havde samlet en større menighed af hovedsagelig sog-nebåndsløsere (IMT no. 33, s. 5 - 7).

Den højkirkelige gruppe, som man i øvrigt ikke hører meget til me-re, havde *sit* problem. Formanden for Fællesskabet Kirkelig Forny-else sp. Olav Fog mente, at det var "ganske katastrofalt" at kvinder nu sad på kirkens bispestole. For en kvinde kunne godt være "stiftschef", men bestemt ikke biskop. Følgelig var de kvindelige bi-skoppers ordinationer ugyldige, og de af dem ordinerede personer var i virkeligheden slet ikke præster, da de ordinerende kvinder ikke besad fuldmagt til at overdrage præsteembedet (Reformatio, no. 3, s. 59).

I Haderslev Stift blev der afholdt bispevalg. Biskop Olav C. Linde-gaard gik på pension. Til posten bejlede Niels Henrik Arendt og sp. dr. theol. Anders Kingo med Arendt som forhåndsfavorit. Afgøren-de teologiske forskelle syntes der ikke at være mellem de to bispe-kandidater jf. interview i DR P 1, 1111. Den 1611 blev bispevalget afgjort og Arendt kunne notere en gevinst på mere end dobbelt så mange stemmer som modkandidaten. Nu var ni af Danmarks ti bi-spestole besat med nye biskopper siden 1991. En situation der må-ske vil ændre kirkens profil i de kommende år.

Kirken, præsterne og teologien

Provst Peter Holm, Frederiksberg, kom med nogle tankevækkende overvejelser om kirkens relationer til nutiden. Det stod ham klart, at kristendom og kirke kun vakte en marginal optagethed i epoken. I en postmoderne tid var man nemlig ikke interesseret i de absolutte livstydninger. Relativismen sad til bords sammen med en individualistisk, subjektiv religiøsitet. Teologiske problemstillinger var i almindelighed uønskede. Medierne betragtede kirken som et museum for sære sager. Til gengæld forsøgte kirkens folk at "synliggøre sig". Derfor var kristen og teologisk kvalitet og eftertænksomhed afløst af populisme, en fidel serviceindstilling og smart markedsføring, for at kirken kunne fremstå som et multikulturelt aktivitetscenter. Kirkens hovedproblem, troede man, var et moderniseringsproblem, hvorfor Vorherre-viser og banale melodier blev taget i brug. Selvfølgelig vidste Holm at kirken er en størrelse i tiden, men vigtigere var kirken som formidler af et alment, eviggyldigt budskab. Derfor er teologien så betydningsfuld. Og teologien er forpligtet på at gå i dialog med sin tid. Et sådant initiativ var ikke omsonst. De postmoderne tænkere havde åbnet døre, der kunne give anledning til samtale. Det betød ikke at kirken skulle kommunikere på pædagogisk vis, men den skulle i sit virke forene teologisk indsigt i samklang med forkyndelse, og dermed give det seriøse bud som kunne åbne menneskers sind også i vores postmoderne dage (PH: Kirken og epoken. Prf. Bl. no. 6, s. 106 - 113).

På samme linje som Holm lå sp. Bent Kim Jepsen, der fremhævede teologiens opgave og nødvendighed i kirken. Han var ganske vist fuldt ud klar over, at teologien ikke stod højt i bevidstheden hos lægfolk, menighedsråd og præster. Men Folkekirken anbragte sig selv i en fortvivlet situation, når den ikke brugte den teologiske eftertænktes sprog. Kirken var ved at blive en symbolforvalter for folket. Dens sprog var nødtørftigt henvisende til vendinger, der var ubegribelige for folk som flest. Opgaven var nu, at teologien fik lov at bruge sit sprog til at forkynde det bibelske vidnesbyrd om Guds given sig til kende i verden, en forkyndelse der også skulle fremgå klart ved de kirkelige handlinger (JP 2806).

At selv meget begavede mennesker kan røbe en formidabel uvidenhed om kristendom og teologi demonstrerede journalisten Ole Grünbaum, der forklarede JPs læsere, at myten om Jesus var konstrueret gennem århundreder, men at man først på det sidste var begyndt at analysere ham "rent videnskabeligt" (1805). At nogle præster har et mildt

sagt uklart begreb om essensen af luthersk-evangelisk kristendom er heller ikke en hemmelighed, således var i sp. Bente Viufs optik og kritik forholdet mellem tro og kristendom i luthersk tradition: "En privatsag mellem Gud og den enkelte. Noget som ikke kommer andre ved" (Sammen, september, s. 16).

At kendskabet til Luther er begrænset og sympatien for hans tankeverden lige så snæver, får man tydeligt indtryk af ved at følge den folkelige debat. Og protestantisme er nærmest blevet et skældsord med et indhold af småborgerlig kedsommelighed og moralisme. Idehistorikeren Poul Ferland skrev således i en kronik: "Det kan da heller ikke nægtes, at i vor protestantiske kultur >...<, hvor tro, mening og subjektivt valg sættes over viden, er middelmådigheden et problem" (Pol. 0110).

Den teologiske debat har i de senere år mere beskæftiget sig med hvad der foregik på præste- og pædagogiske uddannelsesinstitutioner end det teologiske arbejde på de to fakulteter har været i fokus. Men generelt må man give professor Steffen Kjeldgaard-Pedersen ret i, at "det >er< meget få teologer, som fylder noget i det kulturelle landskab" (Teol-information. Det teologiske Fakultet, Københavns Universitet, no. 18, s. 6). Ja, sommetider kan man føle, at universitetsteologien i Danmark - trods uomtvistelige videnskabelige fortjenester - lever noget af en vinkeltilværelse blandt aktive præster og i kulturlivet. Men på længere sigt kan den udvidede voksenundervisning ved universitetslærere få sin kirkelige betydning. I hvert fald synes foretagender som Folkeuniversitetet, Åbent Universitet og andre lignende tiltag på lokalt plan at tiltrække mange lægfolk. En højnelse af vidensniveauet finder altså sted, og naturligt er det at tænke om ikke et tilsvarende engagement gør sig gældende til gavn for Folkekirken.

I januar forlod Leif Grane på grund af alder sin professorsgerning ved Københavns Universitet. I et afskedsinterview i KD 1001 fremhævede han nødvendigheden af et grundigt teologisk studium for de kommende præster. Samtidig mente han, at man burde tage højde for de nye studerendes manglende kendskab til kirke og forkyndelse. Det betød ikke, at de unge skulle "lege præst" i studietiden, men der måtte kræves en analyse af de forudsætninger, stud.teol.erne burde have for at klare fagstudiet.

Men hvor pegede teologien hen i disse år. Grane kunne i hvert fald ikke se klare målsætninger, såfremt teologien ville være nyskabende. LG: Træk af dansk kirkeliv i det sidste århundrede (Dsk. Kt. no. 21, s. 328 (s. 324 - 330)).

Peter Widmann uddybede sine overvejelser fra sidste år angående forholdet mellem de teologiske fakulteter og efteruddannelsesinstitutionerne når sagen var *præsteuddannelsen* (se hertil referat i 1997 - en oversigt, s. 211). Henviseende til den kritik der var fremkommet af fakulteternes undervisning, mente Widmann ikke at have konstateret seriøse, gennemarbejdede forslag til reform af teolstudiet (PW i artiklen "Fakultetsteologien og den...", s. 41 og 44).

På deres møde i januar drøftede biskopperne kritikken af den eksisterende teologiske uddannelse som ikke tilstrækkelig relevant for de kommende præster; som samtalepartnere havde man indbudt dekaner og studievejledere fra de to fakulteter. Ifølge biskop Kjeld Holm havde universitetsfolkene fremsat "en hensigtserklæring" vedrørende en hurtig inddragelse af biskopperne ved kommende ændringer af de gældende studieordninger. Endvidere havde man overvejet, hvorledes universitetslærerne i højere grad kunne inddrages i præsternes efteruddannelse (KD 2301).

Strukturen af Folkekirkenes uddannelsesinstitutioner med ikke mindre end fem af slagsen og med fem rektorer og otte lektorer i alt vakte kritik. Niels Henrik Arendt betegnede ligefrem denne opbygning som "idiotisk". Heller ikke kunne Arendt iagttage noget synligt samvirke mellem institutionerne. Peter Widmann foreslog en sammenlægning til gavn for forskningsmiljøet. Men hverken Kjeld Holm, der er formand for bestyrelsen og for den permanente arbejdsgruppe, eller rektorerne Eberhard Harbsmeier, Mogens Lindhardt og Ole Jensen kunne se det praktiske i at samle uddannelserne på ét sted (KD 0702). Dog mente Niels Thomsen, at man ikke apriori skulle hævde nødvendigheden for ever af selvstændige uddannelsessteder (Fremtidens præst, s. 100).

På konferencen "Fremtidens præst", fremlagde Kjeld Holm synspunkter på forholdet mellem fakultetsteologien og den praktiske præstegerning - tanker som han ved flere lejligheder har formuleret og som går ud på, at faglig, teologisk kompetence ikke er tilstrækkelig for en præst, men at en eksistentiel holdning må være med, så at præsten netop som præst deltager i samfundslivet og også rustet sig hertil gennem tværfaglighed. Holm opfordrede derpå km til at nedsætte et nyt udvalg, der havde i opdrag at evaluere de præstelige efteruddannelsesinstitutioner. En opfordring Margrethe Vestager straks gav tilsagn til (Fremtidens præst, s. 57 - 64. Referat af km.s tilsagn s. 100).

Torben Bramming genoptog sit felttog mod den kirkelige aktivisme. Ifølge Bramming var der tale om en fremstormende kirkelig ret-

ning, der mere var interesseret i at markere kirken som en resultatorienteret faktor, styret af kirkelige topfolk, end man betragtede kirken som en menighed, hvor alle på lige fod lyttede til Guds ord og så på eget ansvar virkede i samfundet. Skurken var for Bramming at se den form for erfaringsteologi med psykologi, sociologi osv., der havde gjort sig gældende siden 70'erne, ikke mindst i grundtvigske kredse; det ville sige: grundtvigsk teologi var en saga blot, nu drejede det sig om politisk og personlig magt. Derfor bevægede denne falanks officerer sig mere og mere over mod aktivismen. Folk som Kjeld Holm, Jan Lindhardt og Niels Thomsen havde fælles baggrund med teologerne af årgang 1968. Et tegn på den brede strøm af aktivisme så Bramming i det manglende engagement i reformatorisk tankegang. Erfaringsteologien og den dermed sammenhængende aktivisme var nemlig ikke særlig konfessionel. Man ønskede jo handling og samarbejde og indflydelse. I den forbindelse betonedes bispembedet som kirkens talerør; en udvikling Bramming fandt usolidarisk i forhold til præsterne og menighedsrådene - og ganske uluthersk (TB: Skal kirken tale eller lytte? Prf. Bl. no. 18. s. 407 - 412).

Højrefløjen har sine to alternative uddannelsesinstitutioner Menighedsfakultetet i Århus og Dansk Bibel Institut i København. Begge steder udføres der en teologisk indsats, som der synes at stå mere respekt om gennem årene. Adskillige cand. teol.'er har frekventeret de to uddannelsessteder. Men ofte har disse folk haft svært ved at få sognepræststillinger. Det skyldes hovedsagelig deres holdninger til kvindelige kolleger og til vielse af fraskilte. På den anden side føler højrefløjsfolkene sig som noteret mere og mere på afstand af Folkekirken og dens biskopper. Alligevel må man opfordre unge bibeltro mennesker til at studere teologi, skrev valgmenighedspræst Ingolf Henoeh Pedersen, vel at mærke ud fra den forudsætning, at man bestemt ikke kunne garantere dem ansættelse i Folkekirken og med dennes tjenestemandstatus. Men der var steder hvor godt uddannede teologer kunne finde sig en virkeplads f. ex. i organisationer og i frie menigheder (Vennebladet. Informationsavis 1998 - 1999, lederen).

At teologien ikke hørte hjemme på universiteterne var en påstand man herhjemme og i udlandet tidligere kunne høre i årtier. Nu næsten ikke. Men som en kulturradikal røst fra fortiden undrede overlæge Svend Lings sig over, at der eksisterede teologiske fakulteter, for "forskningsmæssig fordybelse i en irrationel begrebsverden kan umuligt være moderne videnskab" (Pol. 0410). I samme avis 2810 afviste lektor Troels Engberg-Pedersen totalt Lings opfattelse af den

teologiske videnskab, ligesom han fremhævede, at Lings havde "et fuldstændig indsnævret begreb om "rationalitet"".

Den kirkelige situation i Grønland vækker normalt ikke megen opmærksomhed nede i Danmark. Men forholdene deroppe er åbenbart ikke for lystelige. Ifølge dr. theol. Bent Flemming Nielsen er adskillige af Grønlands 31 præsteembeder vakante. Hvad angår præsteuddannelsen har der ligeledes være mørke tider med ingen studerende. Nielsen har været ansat som lektor ved Universitetet i Nuuk indtil august, for at etablere et teologisk institut der skal kvalificere unge mennesker til en bacheloreksamen og dermed til videregående studier. Der er indskrevet fem studerende (Den grønlandske Kirkesag nr. 134, s. 5 - 7). Oplysende er også lektor Lone Fatums artikel "Teologi på Ilisimatusarfik" (Teolinformation, Det teologiske Fakultet Københavns Universitet nr. 17, s. 27 - 30). Desuden har man på Grønland siden 1997 en præsteuddannelse, der stiller beskedne krav til de p. t. tolv indskrevne. Denne såkaldt pastoralteologiske uddannelse ledes af pastor Christian Tidemand (KD 0710).

Igennem de senere år har fremtrædende teologer fulgt de nye naturvidenskabelige landvindinger inden for bioteknik og -etik, genteknologi og aktiv dødshjælp. Blandt andre har professor Svend Andersen, rektor Ole Jensen og Niels Henrik Gregersen deltaget i debatten. I uge 2 og 3 vakte det en del opmærksomhed i medierne, at biskop Jan Lindhardt i et TV-interview ikke uden videre sagde fra over for muligheden af kloning af mennesker. Et meget prekært emne i den offentlige og videnskabelige debat. Men, skrev Lindhardt, det at være uens er da ikke vores menneskelige særpræg. Gud har i hvert fald villet det anderledes. Ikke det at vi er originale individer er det væsentlige, for kristeligt set drejer det sig om at vi lever i et givende fællesskab med hinanden (KD 1401).

Lindhardts indlæg medførte en bred og til tider skarp diskussion. Niels Henrik Arendt var bestemt ikke enig med Lindhardt. I menneskekloningsprojekterne lå der et angreb på samfundets værdi med de mange individualiteter, der netop berigede fællesskabet. Kloningsideerne passede derimod fint til et elitært syn på mennesket. Men det er en kristen tankegang at også de ikke-perfekte mennesker har ret til at være på kloden, fordi de som gudskabte har en umistelig værdi. Derimod går kloningsprojektet ud på at tage menneskelivet/næstens liv i sin egen hånd og prøve at reducere medmenneskets egenart (KD 1701).

Indre Mission lod også høre fra sig. Landssekretær Jens Olesen påpegede, at kloning kunne være et led i et racehygiejneprogram hvor

sporene skræmte. Men metoden til kloning var åbenbart lige for hånden, så det var hensigtsmæssigt allerede nu simpelthen at gøre kloning lovstridig (IMT no. 4, s. 4).

I Tidehverv no. 4 (s. 74 - 84) og no. 5 (s. 97 - 104) gjorde mag. art. Monica Papazu op med de nye genteknikker i sit essay "Eugenik - den ideale menneskehed". Hun fremhævede, hvorledes eugenikken gjorde biologien til forklaringen på hele menneskets væren. Hvorledes en statslig, autoritær, socialistisk ideologi gik hånd i hånd med teorier, der var lig med skinbarlig racehygiejne og dermed reducere af menneskeheden til en forskelsløs masse. Og eugenikken misbrugte og perverterede videnskaben til sine ideer ved at postulere sin totalitære videnskabelighed, hvor den rette videnskab lige modsat forholder sig til virkeligheden og til forskningen af begrænsede felter og ikke opkaster sig til moralsk autoritet. Statsformynderi og materialistisk fornuftsdyrkelse gik sammen i denne ideologi, som tilmed var en menneskeforagtende utopi, der ikke regnede familie og traditioner. En tendens lige fra Platon til den østeuropæiske kommunisme.

Det etiske Råd måtte af og til se sin eksistensberettigelse sat til diskussion. Niels Henrik Arendt forsvarede institutionen som en igangsætter på folkeligt plan af meninger om teknologiens nye tiltag. Det betød ikke at problemstillingerne var aldrig før set. Men situationerne var indiskutabelt nye. Det gjaldt om at identificere gamle problemstillinger i aktuel klædedragt. Men på grund af rådets lægmandssammensætning var der ikke tale om absolutte udtalelser, men der forelå et krav om at moderne videnskabsfolk stod til regnskab for almenheden (NHA: Det Etiske Råd og den folkelige oplysning. Dsk. Kt. no. 1, s. 6 - 8).

I 1948 fik vi de første kvindelige præster. Den teologiske og kirkelige debat om kvindernes ret til at beklæde præsteembedet er næsten forsvundet, bortset fra at der af og til kan lyde næsten som et mantra, at "kvindens funktion i hyrde- og lærerembedet svæver frit i luften, fordi det savner fodfæste i kirkens tradition og lære og fordi det står i klar modstrid med den apostolske anvisning på dette punkt" (Sp. Carl P. Behrens i IMT, no. 25, s. 29). Nogen samlet endsige slagkraftig opposition imod kvinders embede i kirken eksisterer i hvert fald ikke i dag. Cirka en tredjedel af præsterne er nu af kvindekøn. Men påfaldende er det unægtelig, at så få kvinder beklæder ledende stillinger i Folkekirken (kun ti provster og en biskop i Danmark) ligeledes må det noteres at kvindelige teologer fortsat er

beskedent repræsenteret i lærerkorpset på de to teologiske fakulteter. Det er kvindernes egen skyld, forklarede KDs chefredaktør Erik Bjerager. Kvinderne retter nemlig opmærksomheden på det nære i kirkelivet, og tit er de travlt optaget af at være fruer og mødre. I den offentlige debat mærker man ikke meget til dem. Heller ikke gør de sig gældende som frontløbere i de kirkelige aktiviteter. Og som flest er de ikke kvalificerede til at blive provster og biskopper (KD 0903).

Benedicte Hvidt Breenggaard leverede et kontant svar på den megen snak om "bløde kvindelige værdier". Det var i høj grad mændene, der havde bragt føleriet, blødheden og den manglende teologiske profil ind i kirken her i de seneste år (KD 0604). Lektor Else Marie Wiberg Pedersen beskæftigede sig med kritikken af kvindelige præster som mennesker, der særligt var optaget af "omsorgsteologi". De "omsorgshungrende" kvinder fandt Wiberg Pedersen nu snarere blandt sundhedspersonalet, dog eksisterede de mest i fordomme om kvinder. De kvindelige præster opfattede ikke sig selv som "omsorgsmødre", men netop som præster og teologer. I øvrigt var omsorg jo en uopgivelig del af evangelisk teologi. Fremdeles havde samfundet ændret sig på en måde, så at den såkaldte omsorgsteologi var udtryk for den kristendomsform mennesker af i dag ønskede, hvorfor denne teologi, som ikke var indført af kvinderne, fremstod markant forskellig fra en mere traditionel kirkeopfattelse (EMWP: Kvindelige præster. Omsorgsmødre eller stridbare kvinder? Nyhedsbrev. Det teologiske Fakultet. Aarhus Universitet, no. 2, s. 13 - 22).

Om kvinderne i kirken har bragt noget afgørende nyt ind i kirken og forkyndelsen må vel foreløbig stå hen. Den bedste skildring af kvindeprædikener har jeg fundet i en velafbalanceret artikel af lektor Inge Lise Pedersen, hvor hun afviser en for bastant fastholden af forskellen på kvindelige og mandlige præsters sprogtone, men samtidig skriver: "Indholdsmæssigt kan kvinders bidrag til prædikenen sammenfattes i en synliggørelse og en problematisering af kønnet, en påpegning af at verden aldrig fremtræder kønsløs" (ILP: Kvindepræk, fra bogen "Se min kjole", forlaget Samleren, s. 31 - 69, citat s. 58).

I en indlevet artikel skildrede mag. art. Karen Charlotte Schousboe livet i præsteboligerne set ud fra en feminin synsvinkel, men på en måde som mange mandlige præster nemt vil kunne nikke genkendende til. Hun hævdede, at menighederne og menighedsrådene stillede en række krav til præsternes engagement i retning af kirkelig aktivitet på alle døgnets tider, som både var ødelæggende for fami-

lielivet og som havde meget lidt med præsternes faglighed som teologer at gøre. Endvidere påpegedes en optagethed af præstens og hendes families livsstil som var personligt sårende og ude af trit med tiden i øvrigt (KCS: Præsteliv gennem tiden, i "Se min kjole", s. 10 - 31).

I efteråret blev medierne meget optaget af præsternes privatliv med hensyn til skilsmisser, hvor de kvindelige præster efter sigende, men ikke statistisk påvist, skulle tegne sig for en høj frekvens af opløste ægteskaber. År tilbage ville en skilsmisse let føre til at en præst måtte trække sig fra embedet. I dag er situationen anderledes. Men der hersker delte meninger blandt de gejstlige på alle niveauer og i menighederne om hvorvidt en skilsmisse svækker præstens status som forkynder og sjælesørger. De divergerende synspunkter afspejler ikke bare teologiske forskelle men også egnsbestemte opfattelser (Hertil bl. a. Ber. Tid. 2509).

Som andre faggrupper klager præsterne over for store arbejdsbyrder. Mange præster har svært ved at definere deres rolle i en epoke, hvor så meget flyder. Ja, hvad er præsternes opgave i et moderne samfund. De har ikke tid nok til noget så vigtigt som at tale med folk, fastslog Jan Lindhardt. Kontaktheden bliver derfor stadig mindre. Der er kun en præst pr. 2500 indbyggere. Følgelig kan præsterne kun lige overkomme det nødvendige, nemlig forkyndelsen og dertil embedsforpligtelserne. Teologerne er meget alsidigt dannede mennesker med en stor kulturel tradition bag sig. Derfor er de så egnede til at høre på og vise mennesker udover dem selv hen til deres medmennesker. Lindhardt foreslog at man startede med at ansætte yderligere 1000 præster (Ber. Tid. 3008).

Der er i disse år en stor interesse for ritualer. Hovedeksemplet par excellence var forslagene om et ritual for mennesker i registreret partnerskab. En ny ide, importeret fra Sverige, drejede sig om et skilsmisseritual i Folkekirken. Flere præster bifaldt tanken, der angiveligt skulle have en sjælesørgerisk funktion, idet parterne ved en kirkelig højtidelighed beder Gud om tilgivelse, tilgiver hinanden, og modtager deres synders forladelse ved præsten. Af biskopperne var kun Jan Lindhardt med på tanken. Andre af hans kolleger mente ikke, at alt i livet skulle ritualiseres. Erik Norman Svendsen fremførte, at det foreslåede ritual dels tog alvoren ud af vielsesritualet, dels var overflødigt, fordi en skilsmisse kunne høre under præstens sjælesorgsforpligtelse (JP 2104).

Det specifikt fagteologiske arbejde refereres ikke i disse oversigter over kirkelivet. Jeg sigter til gengæld på de praktiske, folkelige

aspekter ved teologernes arbejde. I den forbindelse skal nævnes Gads Bibel Leksikon, der udkom i foråret, og som af anmelderne blev bedømt som en genuin, aktuel afløser af Gads Danske Bibelleksikon, der så dagens lys 1965-66, hvor den historisk-kritiske metode var næsten enerådende. Meget har ændret sig i bibelsynet siden da, og det nye værk henvender sig som det gamle til præster, stud. theol.er og lægfolk. Endvidere noterer vi, at Løgstrup-interessen, der går langt udover teologernes kreds, fortsat er levende; et eksempel er redaktør lic. phil. Nils Gunder Hansens "Guide til Løgstrups univers", Gyldendal.

Et solidt praktisk-teologisk arbejde udføres stadigvæk i mange præstegårde. Ikke så få lødige prædikensamlinger har set dagens lys i de senere år. Og som bekendt afspejler sådanne udgivelser i høj grad, hvad der rører sig i tiden og i teologien. Men man hører også lidt ældre toner af høj kvalitet. I den forbindelse tænker jeg især på "Mogens Lunds Postil", Poul Kristensens forlag, hvor sp. Mogens Lund (1928 - 1996) i sin forkyndelse på selvstændig vis førte linjen fra Kierkegaard videre over teologen Rudolf Bultmann og pastor K. Olesen Larsen.

Ny salmebog. Kirkekunst

Rundt om i Danmark er der i gamle og nye kirker fremragende, moderne billedkunst at skue. Det sidste storværk er udført af Peter Brandes i Vejleå kirke, Ishøj, Helsingør stift, der blev indviet 30.11.197. "Et kunstnerisk bud af højeste potens omsluttet af god arkitektur", skrev Henrik Steen Møller dagen efter i Pol. Ofte viser menighedsrådene stor åbenhed for de nye strømninger i maleri, skulptur og arkitektur. Men ikke altid er de folkevalgte i disse år enige med eksperterne. Og kunstelskere kan krumme tæer over den folkelige smag, både når det gælder billedkunst akkurat som når nye salmer ønskes indført.

I Hadsund sogn, Aalborg stift kom det til en konflikt mellem de lokale folk og Akademirådets Udvalg for Kirkekunst. Menighedsrådet havde nemlig bedt Esben Hanefelt Kristensen, der er kendt som en habil illustratør, om at udsmykke kirken. Akademirådet blev behørigt spurgt, men her var man afvisende: "der var tale om en banalisering af kristendommen," hed det. Imidlertid var menighedsrådet ikke indstillet på at følge den givne, negative vejledning; tværtimod agtede man at gå videre med en større fornyelse af kirke og kirke-

gård. "Vores projekt kan virke provokerende. Men kirken er ikke en museumsgenstand", udtalte menighedsrådsformanden (KD 2001). Næste dag kunne avisen dog meddele, at menighedsrådet var indstillet på delvis at tage akademirådets skepsis ad notam, så 3101 stod der i KD, at parterne havde indgået et kompromis. Den 16. august havde seere af DR TV lejlighed til at se udsmykningen, da man transmitterede gudstjenesten fra Hadsund kirke.

Direktøren for Statens Museum for Kunst Allis Helleland fastslog, at ligesom menighedsrådene henter specialviden om VVS-spørgsmål hos fagfolk måtte medlemmerne indstille sig på at bedømmelse af kunst kræver en særlig og trænet indsigt. Hun foreslog, at km oprettede et rådgivende organ. En kritik rettede Helleland imod stiftsøvrighederne for ikke at lægge tilstrækkelig vægt på det forkyndende aspekt i kirkekunstprojekterne (KD 0302).

Drøftelsen af den nye, kommende salmebog, eller som det kan høres "den fornyede salmebog", luntede videre, men et oplæg til km fremkom ikke i år. I kirkelige kredse har projektet været fulgt med betydelig interesse, men næppe i befolkningen som flest. "De fleste danskere er bedøvende ligeglade med salmer. De synes, de lyder kedelige, for de er mere til pop, rock, Vivaldi og ved juletid lidt Bach med stearinlys. De kender ikke salmer og lærer dem aldrig" (Hans Hauge i Dsk. Kt. no. 18, s. 273). Forslag til ny salmebog ventes først fremlagt af salmebogskommissionen i 1999. En endelig udgivelse vil vel derfor tidligst se dagens lys i år 2001. Salmebogskommissionens formand Erik Norman Svendsen mente ikke, at det ofte fremførte krav om en prøvesalmebog ville blive taget til følge. Derimod regnede han med, at kommissionens betænkning ville blive udsendt til høring. Når høringen var til ende kunne en ny betænkning så komme på tale (Mr. Bl. no. 2, s. 4).

Den 13. august mødtes salmebogskommissionen og og det grundtvigske salmebogsudvalg til fælles orienteringsmøde. De grundtvigske fremlagde en minutios vurdering af Den danske Salmebog med fravalg af salmer, som man fandt poetisk og kristeligt underlødige eller overlappende andre salmer. Endvidere fremlagde man forslag med henblik på den kommende salmebog om nyere og lidt ældre salmer, med K.L. Aastrup som første og Johannes Johansen som anden prioritet. Kun få af de nyere salmedigtere fandt nåde for udvalgets øjne. Undtagelserne var Jørgen Michaelsen, Jørgen Kristensen, Jens Svendsen og Svein Ellingsen. I et indlæg på mødet plæderede professor Bent Noack for en begrænsning af de nuværende Grundtvig-salmer i salmebogen, idet han fandt nogle af dem over-

flødige, andre upoetiske, og nogle "ganske uevangeliske" (Dsk. Kt. no. 17).

Salmeproduktionen var fortsat i gang, men vindene blæste jo ikke altid blidt mod nutidsdigterne, hvad den produktive, omstridte Hans Anker Jørgensen konstaterede med nogen fornærmelse: "P. g. a. den æstetiske farisæisme, der har hærget salme- og gudstjenestedebatten de seneste år, er en af mine bedste salmer ikke kommet med i Tillæg til DDS." Navnlig "elitegrundtvigianere" og tidehversfolk, der repræsenterede en "overklasse-livsfilosofi" følte han sig på afstand af (HAJ: Nogle sider af mine salmers historie. Hymnologiske Meddelelser no. 2, s. 5 - 30, citat s. 26).

Den 5. juli havde DRs musikprogram P 2 en tre timer lang, vægtig udsendelse om de nye salmer, hvor væsentlige aspekter nok engang blev trukket frem. Således fremhævede ansatte ved Tingbjerg kirke, København, nødvendigheden af at producere salmer i en udformning, der var begribelig for en generation, der havde mistet tradition, og som opfattede de gamle salmer som "støvede". Cand. theol. Søren E. Jensen causerede om "den lalleglade jubeloptimisme" hos moderne salmeskrivere, ligesom han mente, at Tillægget af 1994 repræsenterede en "fersk vitalisme". Provst Marianne Christiansen savnede det trinitariske element i Tillægget, men hun understregede, at det havde sin force i optagethed af medmennesket; dog fandt hun, at forenklingen af budskabet var for let, og det lette blev man hurtigt færdig med. På samme linje lå Bjarne Lenau Henriksen. Digteren Per Højholt bemærkede, at mange af de moderne salmer brugte moderne ord som i virkeligheden var forældede. I øvrigt var ingen seriøse nutidsdigtere kristne.

FDF fortsatte med at plædere for indførelsen af moderne salmer. Den generation skulle ikke være "bænkevarmere" ved gudstjenesterne. De nye salmer var uundværlige, for vi svigtede den unge generation, hvis der ikke i kirken blev talt et sprog, som var begribeligt for børnene og de unge, forklarede landsformand Helga Koldby Nielsen (FDFlederen no. 4, s. 5).

"Hvad skal vi med en ny salmebog?" spurgte Johs. H. Christensen. Den gamle var stadig brugbar med sine kun 45 år. Spørgsmålet var ikke blevet besvaret, mente Christensen. Oven i købet skulle den nye salmebog fremlægges af en kommission, der mestendels talte folk, som rigeligt havde demonstreret deres manglende kompetence (Skovshoved Avis no. 47, s. 5 - 6).

I Prf. Bl. no. 8 rettede den kendte hymnolog sp. Jens Lyster et meget detaljeret og bidsk angreb på salmebogskommissionen med ar-

tiklen "Salmebogskommissionens lavstatusrapport" (s. 154 - 164). Lyster betegnede det udførte arbejde som sjusket og dilettantisk i alle henseender og med meget få lyspunkter, hvad angik salmedelen, og stort blidere var han ikke i no. 22, hvor salmebogskommissionens nyredigering af bønnebogsdelen blev taget under behandling (s. 498 - 503).

En undersøgelse viser, at nye salmer anvendes flittigt, idet ikke mindre end 917 af Folkekirkens præster benytter salmebogstillægget fra 1994. Højest på hit-listen står fhv. biskop Johannes Johansen. I det hele taget synes der at være en udbredt brug ved gudstjenester og kirkelige handlinger af salmer fra Tillæg til Den Danske Salmebog (Prf. Bl. no. 8, s. 176 - 178).

I en kyndig artikel beskrev komponist og teolog Nils Holger Petersen forholdet mellem modernismen og nutidens salmedigtning. Han konstaterede, at hovedparten af danske salmer fra det tyvende århundrede i høj grad har pastichekarakter, når det gjaldt formen såvel i poetisk som i musikalsk henseende. Nutidens salmedigtere ville relatere til en ny virkelighed i verden og i teologien. Men man kunne ikke bare løsrive indhold fra form. De ældre melodier og versemål udtrykte fornemmelsen af en harmonisk verdensorden. De nye salmer beskrev en verden i opløsning. Derved opstod en uheldig kontrastvirkning (NHP: Salmen og "det moderne". Organistbladet no. 2, s. 57f (s. 51 - 70)).

På det kirkemusikalske område så man som i de foregående år tiltag af vidt forskellig art og kvalitet. Således synes såkaldte gospelgudstjenester populære, akkurat som det hed i KD 2802: "I dag har mange menighedsråd erfaret, at en gospelgudstjeneste er en sikker strategi, hvis de vil fylde kirken." Men hvis det gælder om at være "rigtig mange" i kirken, synes opførelsen af store korværker og anden lødig musik mindst lige så egnet til at trække publikum ind.

*

Sammenfattende kan man sige, at der ikke var megen turbulens i Folkekirken sammenlignet med årene 1996 og 1997, hvor Porvoo-diskussionen rasede og hvor homofilidebatten indtog en fremtrædende plads og skabte splid. Tonen klang i 1998 blidere og mangfoldigere. Hurtigt, for hurtigt, kunne man godt samstemme med Erik Bjerager, når han i MV no. 1, s. 12 udtalte at "Kirkeligt set lever vi i en kedelig tid. Der er ingen vækst og grøde." Lægger man til forskel fra Bjerager vægten fra det sensationsprægede til den danske tradi-

tion, tegner billedet sig noget anderledes, for så oplever man midt i kedsommeligheden en eftertanke, der med respekt for nutiden ikke glemmer hvad fædrene og mødrene talte. Og kirkens lange historie gør, at begivenheder ofte slet ikke virker så nye og epokegørende som de i første omgang kan synes den traditionsløse.